

עלים

עלון שבועי משלחן מערכת מכון עלה זית

publish@alehzayis.com | 732.513.3466
alehzayis.com | fax: 732.865.7002

שנה ג: גליון ט | שב"ק פרשת ויצא התשפ"ג

עלה שבת

בענין הדלקת הנר בשבת

ע"פ דברי הג"ר מאיר הלוי שטערן שליט"א

שנדפסו בספר פרחי שושנה עמ"ס עירובין בעריכת הרב מאיר שמחה נקדימון שליט"א

תנן בשבת (לד, א), שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה, עשרתם ערבתם הדליקו את הנר. ובגמ', מנא הני מילי, אמר רבי יהושע בן לוי אמר קרא, וידעת כי שלו' אהלך ופקדת נוך ולא תחטא. אמר רבה בר רב הונא כו' צריך למימרינהו בניחותא כי היכי דליקבלינהו מיניה, ע"כ.

וברא"ש (סוף סימן כא) מבאר איך ילפינן הני תלת מילי מהך קרא. וז"ל, וידעת כי שלו' אהלך, זו הדלקת הנר, שלו' בית. ופקדת נוך, זה עירובי חצירות, תיקון הנוה. ולא תחטא, זה תיקון המעשרות, שלא יחסר המזון [ולא תחטא לשון חסרון, כמו (מלכים א, א) אני ובני שלמה חטאים, קרבן נתנאל], עכ"ל.

ובגליון הגמ' מציין שאליתות (פרשת תצוה סימן סג) שכתב באופן אחר וז"ל, ואי לא מערבי כיון דלא שרי לטלטולי מאניה ליכא שלמא בביתה. ואי לא מדלקי שרגא ולא מעשרי ליכא שלמא בביתה, עכ"ל. דהיינו, שיש כאן רק ילפותא אחת, דכל השלשה דברים הם משום שלו' בית. ולשני הפירושים יסוד החיוב הוא שיהא לו נר, והשתמשות בחצר, ואוכל מתוקן.

אבל מדברי המג"א (סימן רס ס"ק ג) מבואר, שיסוד המשנה הוא, שחוששין שאם לא יאמר להם לעשות אלו הדברים, שמה יעשה בשבת. ונקט הנך תלת מפני שאלו דברים שלעולם צריכים להעשות.

אולם הרמב"ם (הלכות שבת ריש פרק ה) השמיט הא דתנן 'עשרתם ערבתם', וגם הך דצריך למימרינהו בניחותא, וז"ל, הדלקת נר בשבת אינה רשות אם רצה מדליק ואם רצה אינו מדליק. ולא מצוה שאינו חייב לרדוף אחריה עד שיעשנה כגון עירובי חצירות או נטילת ידים לאכילה, אלא חובה. ואחד אנשים ואחד נשים חייבין להיות בביתהן נר דלוק בשבת כו' ונשים מצוות על דבר זה יותר מן האנשים, לפי שהן מצויות בבתים והן העסוקות במלאכת הבית. ואף על פי כן צריך האיש להזהירן ולבדוק אותן על כך, ולומר לאנשי ביתו ערב שבת קודם שתחשך הדליקו את הנר, עכ"ל.

ויש ללמוד מדברי רבינו חננאל (שם) שאין שאלת הגמ' מנא לן שחייב לומר אלו שלשה דברים בתוך ביתו, אלא מנא לן עיקר חיוב הדלקת נר בשבת. ולכן

הג"ר מאיר שטערן שליט"א עם הג"ר לוי קרופניא זצ"ל בישיבת וואודריש

לא ביקשה הגמ' מקור למעשר ולעירוב, ואף לא לחיוב אמירה כלל. אלא שאם שאלת הגמרא היא למצוא מקור להדלקת נר שבת, מדוע לא שאלה מיד על המשנה דריש הפרק "במה מדליקין כו". ועכ"פ היה צריך לשאול כן על המשנה לעיל מזה, על שלש עבירות

continued on page 3

עלה ישיבה

יעקב אבינו נטמן בבית עבר

ע"פ דברי הג"ר אברהם אזובאנד שליט"א

שנדפסו בספר שירת המעון שבעריכת הרב פנחס שלבי שליט"א

וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיֵּלֶן שָׁם כִּי בָא הַשָּׁמַיִשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבְנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשֶׂם מִרְאֲשֵׁיתוֹ וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא (בראשית כח, יא)

וכתב רש"י 'וישכב במקום ההוא, לשון מיעוט, באותו מקום שכב אבל י"ד שנים שמש בבית עבר לא שכב בלילה שהיה עוסק בתורה'. ואותן י"ד שנים היה אבינו היושב אהלים 'נטמן בבית עבר בהליכתו לבית לבן, ללמוד תורה ממנו' (לשון רש"י סוף תולדות).

איתא בגמ' (ברכות ח.) "אמר רב חסדא, מאי דכתיב 'אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב', אוהב ה' שערים המצוינים (ציון ואסיפת ציבור. רש"י) בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, והיינו דאמר ר' חייא בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד. ופי' רבינו יונה, שאוהב ה' את המקומות, שיש מקומות שהם מצויינים בהלכה, ואותן ד' אמות שדיברה בהם הגמ' הם המקום שבו לומדים בעיון ובקביעות.

ונראה שלא כל המקומות שווים לכל אדם, ולכן יש צורך לחילוק מקומות וריבוי ישיבות. וכמו שמצינו שיש מקומות בצפוננו של עולם שמגדלים שם פירות מיוחדים, ולא יצליחו נטיעות אלו אם יהיו במקום יותר חם ויותר לח. וכן להיפוך, האילנות הנטועים בארצות החמים והלחים יותר יצליחו רק במקומות אלו ולא במקום אחר. כי כל מקום ומקום מסוגל הוא להוציא פירותו, ואיכות הפירות תלויה היא במקומה. כן הדבר בבהמות ובבני אדם, שתכונותיהם הגופניים והנפשיים שונים זה מזה לפי מקום גידולם, כידוע.

וכמו שיש שינויים בתכונותיהם הגשמיות של המקומות, כך גם כן יש שינויים בכחות הרוחניים של המקומות. כגון חוץ לארץ שאין הקדושה גדולה כל כך בה, ואין ראויה לגדל פירות ברוחניות כי אם ביגיעה יתירה, כי אין תכונת המקום ראויה כ"כ להשיג מעלות רוחניות. אבל ארץ ישראל, הארץ אשר עיני ה' אלקיך בה', כמה מסוגלת היא לגדל פירות רוחניים, כי אף אורא דארץ ישראל מחכים (ב"ב קנח:), שהאור עצמו מסוגל לגידול רוחני. ואף בתוככי ארץ חמדה גופא יש מעלות שונות, שהעיר ירושלים מיוחדת ומקודשת אין אדם אשר לן בתוכה וחטא בידו. ויש גם מעלות במקדש, העזרות השונות וההיכל וקודש הקדשים, אשר כל אחד מקודש מחברו. וגם ברוחניות נוגע הכלל שהבאנו, שאי אפשר לגדל פירות רוחניים במקומות שאינם ראויים לו, כי יצמיח חרולים וקמשונים והיא לא תצלח כלל בנטיעתה וגידולה.

הג"ר אברהם אזובאנד שליט"א עם הרב ישראל מאיר אייזנברג שליט"א

מוצאי שבת		יום השבת		ליל שבת		ערב שבת	
5:16	ג' כוכבים קטנים	8:41/9:24	סו"ז קרי"ש מג"א (לפי האופק) וגר"א	4:13	הדלקת נרות	12:17	מנחה גדולה
5:44	ע"ב דקות	10:11	סו"ז תפילה גר"א וגר"ז	4:28	איסור מלאכה (בשעה"ד)	2:07	ט' שעות (להתחלת סעודה)
5:58	ר"ת ד' מילין לחשבון המעלות	11:46	חצות היום (סעודת שחרית להב"ח)	4:31	שקיעת החמה	2:32	מנחה קטנה (לעשיית מלאכה)
6:02	אכטיל (90 דקות [זמניות])	12:33	ז' שעות לתפילת מוסף	5:46-6:47 (יר"א 6:57-5:57)	מזל מאדים (למאן דחש ליה)	3:57	פלג המנחה (מג"א לפי אופק - לחומרא)
11:47	חצות הלילה (למלה מלכה)	4:31	שקיעת החמה	5:13	צאת ג' כוכבים (לקר"ש לפני הסעודה)	4:01	חצי שעה קודם שקיעה (סימן רנו)

מה שהדפסתי בלוח הזמנים (פרשת תולדות) דתחילת זמן קידוש לבנה היתה מוצאי שבת, ורבים שאלו אותי לדעת מה זה ועל מה זה, מפני מה לא כתבתי שהזמן אינו אלא אחר 10:28 בלילה הוא ג' ימים מעת לעת מהמולד. הנה בכוונה כתבתי כן, כי זה בוער ולא מצאתי חולק על זה דשעה 10:28 הוא זמן המולד כפי שעון בירושלים, ולכן בשעון שלנו הוא בשעה 3:28 אחה"צ, ושפיר יש לברך ברכת לבנה מיד במוצאי שבת. ואף שנוהגים להכריז המולד כפי הזמן בירושלים, ואין גורעים או מוסיפים שעות, היינו טעמא נ"ל כי הכרזת המולד הוא זכר לקידוש החודש, ואז בודאי היו מקדשין בירושלים. ובודאי לפי הפוסקים דזמנו אחר ג' ימים מעת לעת עלינו להזדרז לקיים המצוה, ולא דבר מועט הוא מה שהביא המשנה ברורה (סימן תכו ס"ק ד). אף שאין דרכו להביא סגולות, בשם המגיד מישרים וז"ל, סימן זה יהיה בידך בחודש שתברכו ברכת הלבנה במוצאי שבת תמצאו הצלחה, עכ"ל. ובי"ה היתה הלבנה אז מאירה בבחירות ורבים הזדרזו למצוה. ואף לאלו שנוהגים להמתין עד אחר שעברו ז' שלמים (כדעת השו"ע סימן תכו סעיף ד) מכל מקום דבר זה גם נוגע להם כשחל המולד במוצ"ש בירושלים שכבר עברו ז' שלימים בליקוואוד באמצע יום השבת. ויש לציין עוד, דאף דנקטינן דג' ימים וכן ז' ימים צריכים להמתין מעת לעת, מכל מקום יש שיטה דדי מה שהוא ביום השלישי או ביום השביעי אף שלא עברו עדיין שלימים. ועוד, כי כמה ראשונים כתבו ב' או ג' ימים מן המולד. וראה גם בזוהר חי בשם האר"י שיש מקום לקדש אפילו בר"ח עצמו.

משנה ביוק קדושתא

דעת הגר"א קוטלר במכונת גילוח

לכבוד המערכת.

בגליון של פרשת תולדות שבו נלקטו פסקים מהגר"א קוטלר זצ"ל מתוך ספרי המכון, הושמט מה שהבאתי בספרי "פני זקן" וז"ל, אמר לי הגר"א אליהו דב וכטפויגל שליט"א, שאמר לו מרן הגר"א אהרן קוטלר זצ"ל שאסור לגלח במכונות אלו. והוסיף הגר"א ד שליט"א, שיש שסברו כהגרמ"פ זצ"ל [שהתירם] והשתמשו במכונות אלו, אבל יש שהחמירו כהגר"א ק זצ"ל והשתמשו דוקא במכונות 'טרימר'.

סליחא ליה, ביוק קדושתא

התנצלות המערכת:

בוודאי יש להוסיף כהנה וכהנה פסקים ושמעות מתוך ספרי המכון, אלא שהבאנו רק מה שמצאנו לפום ריהטא, ועוד חזון למועד.

אנו מתנצלים שבטעות פורסם באותו גליון תמונה שכביכול הגר"א ק זצ"ל מבקר אצל האדמו"ר מהר"י ט"ב מסטמר זצ"ל. ואף שכידוע היו ידידים נאמנים, מכל מקום התמונה היא מזויפת ועמכם הסליחה.

הבהרה בדברי הגר"ש מילר שליט"א בשם הגר"א קוטלר בענין רחיצה ביו"ט

לכבוד ידידי הרה"ג ר' הלל שמעון וכל צוות מערכת גליון עלים. יישר כח על הגליון שיצא כל שבוע בשבוע והוא נפלא ביותר!

הובא בגליון של פרשת תולדות בשם ספר שבת שלמה שערכתי, שהגאון ר' שלמה מילר שליט"א העיד שהג"ר אהרן הקפיד לרחוץ פניו ידיו ורגליו ביום טוב שחל בערב שבת.

ורציתי להבהיר שבספרי שבת שלמה הובא שהג"ר אהרן זצ"ל היה מחמם מים ביו"ט (מברז מים חמין) כדי לרחוץ במים חמים לכבוד שבת. ואמר לי הגר"ש שהטעם שרחץ רק בע"ש ולא בכל ערב יום טוב שני משום "שכבוד שבת עדיף מכבוד יו"ט".

גם רציתי להבהיר שאכן כתב שם בספר שבת שלמה שהג"ר אהרן זצ"ל רחץ פניו ידיו ורגליו בע"ש שחל ביו"ט במים חמין, אמנם לא כתבתי בדקדוק, שבאמת היה רוחץ רק פניו וידיו ולא רגליו.

ואמר לי הג"ר שלמה מילר שליט"א, שבאמת ע"פ דין היה מותר גם לחמם מים גם לרחוץ רגליו ביו"ט, שהגם שיש אומרים שכיון שהיום לא הולכים יחף בלי נעלים אין רחיצת רגלים שוה לכל נפש, עיין ביאור הלכה סימן תקיא ד"ה ידיו, מ"מ להלכה קי"מ ל"רשב"א שמותר לחמם מים בשביל רחיצת שאר אברים אם הוא רק מקצת גופו. אך הג"ר אהרן נהג לרחוץ רק פניו וידיו לכבוד שבת.

ב"ה צדק אמת ושלום, אהרן קוטלר

התמונה המזויפת

התמונה האמתית: האדמו"ר נפגש עם פוליטיקאי אחד

אם תשובה מועלת לנכרים ואכילת קצה הלחם

במה שהובא בגליון פרשת חיי שרה לגבי התשובה של ישמעאל, והוא ע"פ הגמרא (בב"ב טז, ב). יש לציין שיש נידון גדול אי מהני תשובה באינו יהודי. ראה קובץ הערות (ס"ס כא) שכתב דמהני רק מכאן ולהבא, ורק בישראל עוקרת התשובה את החטא למפרע. ואע"פ שכתב הרד"ק ריש יונה שנלמד מכאן

שהקב"ה מוחל גוים ומקבל תשובתם, מ"מ במבי"ט (בית א שער תשובה פרק יד) הביא כמה חילוקים בין תשובת נכרי ליהודי. וע"ע בספר בני יששכר (לחודש סיון). ובפרשה זו כתב הגר"י ענגל זצ"ל, שהחילוקים הם רק אחר מתן תורה, אבל קודם מ"ת היה מועיל תשובה גם בעכו"ם מפאת ענין הישראליות אשר היה מתפשט גם בהם. ויש לשדות בו נרגא, מכיון שאולי ישמעאל היה נחשב כישראל מומר.

ובענין מה שהובא שם בשם הגר"א קוטלר זצ"ל שאין להקפיד על אכילת קצה הלחם, עיין שו"ת מנחת יצחק (ח"ט סימן ח אות ז) שאין מקור למה שאומרים שקצה הלחם קשה לשכחה, אבל מכל מקום צריכים לחוש למה שהבריות חוששים. אולם מאידך גיסא הובא בשם הגר"ח ק זצ"ל כדברי הגר"א ק שאין מקור לזה, והפסיר "אכלתי ולא שכחתי".

יעקב דאסאנוביץ, מאוס

גדר חובת תפילה במקראי קודש ובעת צרה

אודות מה שנדפס שהגר"א ק ז"ל אמר בשם הסבא מסלאבודקא שהרמב"ן יודה בתפלת ר"ה ויו"כ שהן של תורה משום לתא דעת צרה. הנה דעת הרמב"ן (ויקרא כג, ג) שיש מצוה מדאורייתא להתפלל בצבור בכל המועדים וגם לרבות בשבת שבכולם נאמר מקרא קדש. והובא ביתה יוסף (או"ח סימן תפז). גם הובא בפמ"ג בשלש מקומות: סוף פתיחה כוללת, ובסימן קו, ובסימן תצ במשב"ז סק"ב הוסיף עוד וז"ל, משמע דבעינן מן התורה עשרה גדולים וב' שערות וכו' ולפ"ז ראוי לחוש לזה ולהדר אחר גדולים שידוע שהביאו ב' שערות וכו', עכ"ל. והוא חידוש נפלא שכמדומני אינו ידוע לרבים. ואם רצינו לומר שלא נעלם זה מעיניהם הבדולחים של הגר"א ק והסבא ז"ל, צ"ל שנתכוין לחדש שאף מי שאינו יכול להתפלל בציבור, מכל מקום בר"ה ויו"כ רובץ עליו החיוב מחמת עת צרה.

ואגב אורחי אודיע צערי לרבים, דהנה הב"י שם הביא דברי הרמב"ן כדי לבאר מה שמזכירים מקרא קדש בתפלת יו"ט, ולאפוקי מדעת הטור בסימן תקפב. ולדידי קשה לי א"כ מדוע אין מזכירים מקרא קדש גם בתפלות של שבת קדש מאותו הטעם, שהרי למדנו מדברי הרמב"ן שאף תפלות של שבת דאורייתא הן מאחר שגם שבת נקראת מקרא קדש.

בברכה מרובה,

אליהו ב"ר אהרן קוטלר

תגובת הרב הלל שמעון שימאנאוויטש

ברצוני רק להוסיף מראי מקום שימים נוראים דינם כעת צרה, מדברי הריטב"א בנדרים שכתב שאע"פ שאין לנדוד כלל, מכל מקום בעת צרה מותר לנדוד, וביאר בזה הא דנהגי לקבל קבלות של מצוה בימים נוראים וז"ל, ומפני זה נהגו במקצת מקומות ליתן צדקות ושמן למאור בראש השנה ויום הכפורים בלבד לפי שהוא יום הדין שספרי חיים פתוחים לפניו יתברך והוי עת צרה ולפיכך נודרין כדי להנצל מן הדין ונודרין למחרתו לאלתה, עכ"ל. ובענין שיטת הרמב"ן הנ"ל, אציין רק שדבר זה רפיא בידיה של הרמב"ן אם בעת צרה איכא מצוה דאורייתא להתפלל או לא.

כאשר נתבונן ברש"י על התורה, נראה שנהזר ונשמר מלהזכיר חטאיהם של אבות האומה. וכדלהלן:

אברהם אבינו בנדרים (לא, א) מצינו כמה פירושים על מה נענש אברהם אבינו שנשתעבדו בניו במצרים רד"ו שנה. דעת רבי אלעזר מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים שנאמר וירק את חניכיו ילידי ביתו. ושמואל סובר מפני שהפריז על מדותיו של הקדוש ברוך הוא שנאמר במה אדע כי אירשנה. ורבי יוחנן אמר שהפריש בני אדם מלהכנס תחת כנפי השכינה שנאמר תן לי הנפש והרכוש קח לך. ובפיוטי הקליר ורבי שמעון הגדול (בקרובות לראש השנה וחג השבועות) יסוד ע"פ דברי הגמ' הנ"ל, "וגם אני נרציתי בו להתחנתה, לולי נאם במה אדע כי אירשנה, ושאל אות להודיעו נכונה, וגרם גירות ארבע מאות שנה, בפרך לעדת מי מנה, אז חדלתי בארץ לשכנה".

גם הרמב"ן בפרשת לך לך (יב, י) הוסיף עוד שחטא אברהם אבינו [לפי מדרגתו] בשגגה שהביא אשתו הצדקת במכשול עון והיה לו לבטוח בה. וגם יציאתו מן הארץ מפני הרעב, היה עון כי האלקים ברעב יפדנו ממות. ועל המעשה הזה נגזר על זרעו הגלות בארץ מצרים ביד פרעה. במקום המשפט שמה הרשע והחטא.

ובדרש משה להגר"מ פיינשטיין כתוב, דטעות גדול לומר שאברהם חטא בזה ולדבר ח"ו סרה על אברהם החביב לה' ביותר, שאסור לנו אף להרהר אחר צדיקים אחרים וכ"ע על אברהם ועל דבר שנהג כן כלימיו כמפורש בקרא אל כל המקום אשר נבוא שמה אמרי לי אחי הוא, וכן עשה יצחק ולכן הוא דין פסוק, שכן צריכין כו"ע להתנהג, ומצוה גדולה למחוק דבר כזה מספרי רמב"ן.

אבל רש"י לא התייחס כלל לחטאים שהובאו בגמרא נדרים, וגם לא כתב כדברי הרמב"ן. ואפילו על הפסוק 'במה אדע' פירש רש"י (טו, ו) שלא שאל לו אות אלא אמר לפני הודיעני באיזה זכות יתקיימו בה, ואמר לו הקב"ה בזכות הקרבנות.

וברש"י (כב, א) הביא שני פירושים בשם רבותינו לטעם הזמן של נסיון העקידה: (א) אחר דבריו של שטן, שהיה מקטרג ואומר מכל סעודה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד או איל אחד, אמר לו כלום עשה אלא בשביל בנו, אילו הייתי אומר לו זבח אותו לפני לא היה מעכב. (ב) אחר דבריו של ישמעאל שהיה מתפאר על יצחק שמל בן שלש עשרה שנה ולא מיחה, אמר לו יצחק באבר אחד אתה מיראני, אילו אמר לי הקדוש ברוך הוא זבח עצמך לפני לא הייתי מעכב.

מאיך הרשב"ם מפרש ע"פ המדרש, ש'אחר הדברים האלה' קאי על הפרשה הסמוכה, שאחר שעשה אברהם ברית עם הפלשתים, והיה זה חטא, שבשביל השבע כבשות הרגו הפלשתים שבע נפשות מירא. ובמסורת משה (חלק א עמוד תקלה) הובא שתמה הגר"מ פיינשטיין זצ"ל על הרשב"ם, מדוע חיפש עבירות על האבות והאמהות. ולמה פירש שהטעם של העקידה היה מחמת חטא של אברהם.

עכ"פ נראה שרש"י לא רצה לפרש 'אחר הדברים האלה' באופן שנאמר שאברהם חטא, אלא ביאר ע"פ המדרשים הנ"ל, אף ע"פ שלפי זה היה פער של יותר מכ' או ל' שנה בין סיבת הנסיון לנסיון, ובניגוד לרשב"ם שלדבריו היה מיד אחרי כן.

יצחק אבינו ברש"י (כז, א) מצינו ג' פירושים בטעם שכהו עיני יצחק מראות: (א) בעשנן של נשי עשו. (ב) בשעת העקידה נפתחו השמים וראו מלאכי השרת והיו בוכים וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו. (ג) כדי שיטול יעקב את הברכות.

אמנם בגמ' מגילה (כח, א) אמר רבי אלעזר, ותכהין עיניו מראת, משום דאסתכל בעשו הרשע. גם בפיוטים הנ"ל יסודו רבותינו הפייטנים, "ולשיבה כהה מאורו להשע, עבור שאתו פני הרשע". וכן מצינו בבראשית רבה (פרשה שה).

ונראה שרש"י מ'אין לפרש ע"פ מדרשים הללו שלא רצה לפרש שיצחק עשה שלא כדיון. אך יש לציין בדגמ' יש עוד טעם, משום שאבימלך קילל את שרה ואמר 'הנה הוא לך כסות עיניים' ונתקיים בזרעה, וצ"ע מדוע לא הביא רש"י טעם זה.

הגר"א קוטלר זצ"ל לוחץ ידו של הגר"א אברהם פאם זצ"ל

יעקב אבינו בפרשתו הביא רש"י בשם הבראשית רבה (פרשה עא) את המשא ומתן שבין יעקב ורחל. ורש"י דילג על הקטע הראשון במדרש שם, א"ל הקדוש ברוך הוא 'כך עונים את המעיקות? חייך שבניך עתידים לעמוד לפני בנה', אלא התחיל רש"י מהפסוק התחת אלקים אנכי וגו'.

עוד מצינו בגמ' (שבת י, ב) לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים. ובמדרשים, ובעקבותיהם הפייטנים איתא "בגידול בנים נטרח באינה, נמכר פורת [-יוסף] לתאלה ולמגנה". וכן בגמ' מגילה (טז, ב) בשביל שתי סלעים נתגלגל הדבר וירדו למצרים. ורש"י כאמור לא הביא את דברי הגמ' מפירושו על התורה.

כשאמר יעקב למה הרעותם אותי, איתא במדרש רבה (פרשה צא), שהתאונן מתוך צרתו ודרש הקרא 'למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה דרכי מה'. והקליר נמשך אחר המדרש כדרכו ויסד במוסף א' דראש השנה 'ועל אמרו דרכי נסתרה, נכסה מנו פורת [-יוסף] בסתירה".

עוד מצינו בבראשית רבה (פרשה פא) בפרשת וישלח 'ויאמר אלקים אל יעקב קום עלה' שהקב"ה זירז את יעקב במה ששהה בדרך. והוא מטעם שאיחר את נדרו שנדר כשיצא מבית אביו, ועל זה איתא במדרש "איחר את נדרו נתבקרה פינקסו". וכעין זה בפיוט שחורית יום ב' דראש השנה לרבי שמעון הגדול "בשובו מפדן ונחלץ בתלאה, ונדרו איחר לא-ל לו נראה". ויש שלמדו מכאן שנענש בדינה. [ויש להעיר שבפעם הזאת גם רש"י מביא טעם שנענש בדינה והוא מחמת שהטמיו אותה מעשו ואולי היתה משפיעה על עשו הרשע].

ונראה מכל זה איך שרש"י רבן של ישראל נשמר מלחפש מומים באבות הקדושים אפילו במקום שגילו רבותינו הדבר לצנועים. וראה מה שהאריך בזה במשנת רבי אהרן (חלק ג עמ' קעג 'בדרכי הוראת תורה שבכתב') בענין "יסודי החינוך התורתי הוא להקנות לתלמידים... את ההערצה וחרדת הקודש לתורה ולאנשים שמדובר בתורה עליהם".

מוטל בין על האנשים בין על הנשים, ואח"כ מחדש, שהנשים מצוות יותר, אבל אע"פ שהנשים מצוות יותר, לא נפטר האיש מן המצוה, אלא שעדיין מוטל עליו לעשות דבר לקיים חיובו. ומה יעשה כדי לקיים חיובו, צריך להזהיר ולבדוק אותן על כך ולומר לאנשי ביתו הדליקו את הנר.

ועל פי דברינו יש ליישב דברי הר"ח, דמה ששאלה הגמ' שאלה זו כאן, הוא משום שרצתה הגמ' מקור לא רק לחיוב הדלקת הנר, אלא גם לזה שאף האיש חייב בהמצוה, שזהו יסוד המשנה דשלשה דברים כו'. וילפינן מקרא דוידעת כי שלו' אהלך וגו', שהחיוב מוטל על הבעל.

אבל צ"ע, דא"כ מהו ענין שאר הדברים שהוזכרו בהמשנה, שהרי אין חיוב כלל לעשות עירוב או להפריש מעשרות, שאם ירצה שלא לטלטל בחצר, או שלא לאכול פירות אלו הרשות בידו, וא"כ אינו מובן איך שייך כלל חיוב לומר עשרתם או ערבתם אם עיקר עשייתם איננה חובה. [לתירוצו של הגר"מ שטרן שליט"א ראה בפנים בספר].

continued from page 1 נשים מתות בשעת לידתן על שאינן זהירות כו' בהדלקת הנר.

עלה שבת

ובאמת צריך להבין לשון הרמב"ם שהבאנו לעיל "ונשים מצוות על דבר זה יותר מן האנשים, לפי שהן מצויות בבתיים והן העסוקות במלאכת הבית. ואף על פי כן צריך האיש להזהיר ולבדוק אותן על כך, ולומר לאנשי ביתו ערב שבת קודם שתחשך הדליקו את הנר", דלשון 'ואף על פי כן' צ"ב, שלפי הרא"ש והשאלות החיוב אמירה הוא כדי שלא יחסר בשלו' ביתו, ולהמג"א החיוב שלא יבוא לחילול שבת, ואם כן מה זה שייך להא דנשים מצוות יותר.

ונראה מבואר בדברי הרמב"ם, שאין החיוב אמירה משום הצורך שיהיה לו נר בשבת, או משום מניעת חילול שבת, אלא שהחיוב הוא המשך עיקר חיוב הדלקת הנר בשבת.

ושיעור דברי הרמב"ם הוא כך, שבתחילה מביא שיש חיוב הדלקת הנר ושהחיוב

עלה כבוד איזהו מכובד

Rabbi Shimon Szimonowitz, Machon Aleh Zayis
Translated and adapted from *חזרות בחיים*

וַיִּשְׁמַע אֶת דְּבָרֵי בְנֵי לָבָן לְאֹמֶר לָקַח יַעֲקֹב אֶת כָּל אֲשֶׁר לָאֲבִינוּ וּמֵאֲשֶׁר לָאֲבִינוּ
עָשָׂה אֶת כָּל הַכְּבֹד הַזֶּה:

We are accustomed to translating כבוד as “honor” or “respect”; you give a person *kavod* by addressing him respectfully and allowing him to go first. But that translation doesn’t fit this *passuk*. Did Yaakov amass honor or respect by allegedly appropriating stock from Lavan’s flocks? [See Alshich, who attempts to fit that meaning into this *passuk*.]

Onkelos generally renders כבוד as יקר, but here he translates it נכסיה – wealth. And the Rashbam writes that it refers to the great wealth that Yaakov amassed, as in the *passuk* ואברהם כבד מאד במקנה בכסף וזבה. The Midrash also states clearly: אין כבוד אלא כסף.

Balak promises Bil’am (*Parshas Balak* 22:17), “כי כבד אכבדך מאד.” From Bil’am’s response it seems that he was not being promised mere noble titles: “Were Balak to give me a houseful of gold and silver,” Bil’am proclaimed, “I would still not be able to violate the word of Hashem!” Clearly they were discussing payment; both Rashi and the Ibn Ezra explain that that was the intent of “כבד אכבדך” מאד.

This is also the context of the conversation after Bil’am’s failure, when Balak told him (24:11-13) “Now, flee to your place. I said כבד אכבדך, but behold! Hashem has withheld you from כבוד,” to which Bil’am responded, “If Balak were to give me his houseful of silver and gold, I cannot transgress the word of Hashem...” It’s clear that כבוד here is wealth, and not honor.

When I mentioned this insight to Rav Elya Ber Wachtfogel, *shlita*, he added to it that he once saw that an earlier commentator said that, counting on the payment from Balak, Bil’am borrowed large sums. The payments of course didn’t materialize, and that’s why Balak told him, “Flee to your place” – run to escape your creditors, since you do not have the means to repay them.

Earlier (in *Parshas Vayigash* 45:13) Yosef tells the Shevatim, “והגדתם לאבי את כל כבודי במצרים.” Was he asking them to relate to Yaakov how much respect and honor was heaped upon him?! The Rashbam explains that he was sending a message that he was wealthy and had the means to support the family, so Yaakov need not worry. For more examples from Tanach, see *Esther* 1:4, *Yeshaya* 5:13, and *I Divrei Hayamim* 29:12.

The Mishnah (*Kesubos* 64b) discusses how much food a husband must provide for his wife. After listing precise amounts the Mishnah says, במה דברים אמורים בעניי שבישראל, אבל במכובד.

“הכל לפי כבוד.” The Rambam (*Ishus* 12:11) replaces *kavod* with “wealth”: “במה דברים אמורים בעניי שבישראל, אבל אם היה עשיר הכל לפי.” Similarly, in *Bava Kama* (90a) we find: Compensation for embarrassing someone is measured according to the person’s *kavod*. To which Rabi Akiva comments, “אפילו עניים בישראל”; apparently, being poor is the antonym of having כבוד. (See also *Bava Kama* 91a in the name of Rabi Yochanan.)

Kavod can also reference comfort or pleasure, specifically sleeping comfortably. While it is a stretch to find a connection between sleeping and honor, it is easy to see the connection between wealth and comfort.

The Gemara (*Brachos* 3b), describing how Dovid woke up early to learn Torah, cites the *passuk* “עורה כבודי.” Rashi (4a) explains, אל תתכבדי בשינה; this means don’t lie comfortably asleep, but rather awake from your slumber... עורה כבודי. See also *Yeshayah* 14:18, *Yechezkel* 23:41, and *Tehillim* 149:5 for more illustrations of *kavod* referring to sleeping or lying down).

The Navi (*Yeshayahu* 58:13) says וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מכבד, “*mechubad*” meaning, according to Radak, to enjoy it (כל את הענין במלות שונות).

Yevamos 62b says that someone who is *mechabed* his wife even more than he does for himself, merits that his prayers be answered. Similarly, in *Bava Metzia* (59a): “A man should always be careful with his wife’s *kavod* because that brings blessing to the household, as it says, “Avrohom amassed wealth through Sarah.”

It is apparent from Rambam (*Ishus* 15:19) that Chazal were not commanding a husband to honor or respect his wife (a good idea, of course), but rather to pamper her by spending money on her. He writes: מגופו ואוהבה כגופו, ואם יש לו ממון מרבה בטובתה כפי הממון and respect alone, no money is needed!

The Gemara (*Shabbos* 62b) says that one of the three things that cause a man poverty is a wife who berates him, and Rava explains that she berates him for not getting her *tachshitim*. If being *mechabed* one’s wife means spending money on her, the Gemara in *Shabbos* is the mirror image of the one in *Bava Metzia*: Whereas the Gemara in *Bava Metzia* states that being *mechabed* one’s wife, i.e. spending money on her, brings blessing, the Gemara in *Shabbos* tells us that not being *mechabed* one’s wife by spending money on her can cause poverty.

Actually, all this is clearly spelled out regarding *Kibbud Av va'Eim*. The Gemara (*Kiddushin* 31b) states regarding it: איזהו כיבוד? מאכיל ומשקה ומכסה מכניס ומוציא. Many aspects of the *sugyas* and *halachos* of *Kibbud Av va'Eim* can be explained in light of the discussion above, but that would be another article...

